

STADSMONITOR VOOR LEEFBARE EN DUURZAME VLAAMSE STEDEN

VISIEMATRIX VOOR LEEFBARE EN DUURZAME VLAAMSE STEDEN

Versie 1.0 • *Juni 2004*

F. De Rynck, T. Block, J. Van Assche, N. Vallet, E. Paredis, T. Maes

Update 1 • *Maart 2008 'Zorg in de stad' en 'Ondernemen in de stad'*

H. Schotte, J. Van Assche, R. De Lobel, W. van der Beken, F. De Rynck, T. Block, J. Van Assche, N. Vallet, E. Paredis, T. Maes

Update 2 • *2014 'Kindvriendelijke stad' en 'Ecologische stad'*

Sven De Visscher, Didier Reynaert, K. Stuyck, A. Jacques, T. Block, V. Beyst

De visie voor een leefbare en duurzame Vlaamse stad werd ontwikkeld aan de hand van een **visiematrix**. Het doel van deze visiematrix is de mogelijkheid creëren om de **activiteiten** van stadsbewoners, stadsgebruikers en overheidsorganisaties te kaderen in de grote **principes van leefbaarheid en duurzaamheid**. De matrix is gebaseerd op zowel een normatief kader¹ als op de voorstudies die werden gemaakt in functie van het Witboek Stedenbeleid². Meer concreet: in de rijen van de visiematrix zijn de belangrijkste activiteitsdomeinen in de stad opgenomen, in de kolommen zijn de vier grote categorieën van duurzaamheidsprincipes te vinden waartegen de activiteiten kunnen worden afgewogen. In de visiematrix verweven we de activiteitsdomeinen (rijen) en de normatieve principes (kolommen) met elkaar. In elke cel van de matrix werden door de onderzoekers enkele algemene intenties en bedoelingen geformuleerd die betrekking hebben op zowel het desbetreffende activiteitsdomein als het desbetreffende normatieve principe. Deze inhoudelijke voorzet van de onderzoekers moest worden gezien als aanzet tot publieke discussie en was in sterke mate gebaseerd op de voorstudies van het Witboek. Omdat die voorstudies echter zelf ook al ruim werden bediscussieerd, sloten we hier aan bij een zeker draagvlak in de discussie over steden in Vlaanderen. De intenties waren dus geen nieuwe vindingen van de onderzoekers.

Deze matrix werd voor het eerst ter discussie voorgelegd op **21 expertenvergaderingen** die plaatsvonden in april en mei 2002. Ongeveer 120 experten uit de 13 centrumsteden en 55 experten uit de Vlaamse administratie, de middenveldorganisaties en de academische wereld werden toen geconsulteerd. In oktober, november en december 2002 werd een tweede ronde van expertenvergaderingen georganiseerd. Deze keer waren er 15 vergaderingen waarop gemiddeld een tiental experten hun inbreng gaven. De visiematrix werd hier opnieuw besproken en her en der aangepast.

Om deze matrix te verfijnen en te verbeteren werd ook nog heel wat inbreng gebruikt uit de intensieve opvolging die ondertussen bezig was in de steden Antwerpen, Leuven, Oostende en Mechelen. Tot slot is nog de feedback gebruikt uit een laatste terugkoppelingsronde. Die had plaats in februari en maart 2003, en bestond uit twee zaken: enerzijds een terugkoppeling via mail naar alle experten die werden uitgenodigd voor de expertenvergaderingen en anderzijds enkele interviews met specialisten op het terrein.

De domeinen 'zorg en opvang' en 'leren en onderwijs' zijn in het najaar van 2007 aangepast na een nieuwe consultatieronde met experten.

In navolging van de Stadsmonitor 2011 zijn twee studies uitgevoerd om na te gaan in welke mate de thema's kindvriendelijkheid³ en ecologie⁴ voldoende aanwezig zijn in de Stadsmonitor. Nieuwe consultatieronden met experten werden georganiseerd om beide thema's te integreren in de ondertussen meer dan 10 jaar oude visiematrix. Over de verschillende beleidsdomeinen heen werden verschillende intenties aangepast en 12 nieuwe intenties toegevoegd. Ook het normatief kader werd licht aangevuld naar aanleiding van de expertenronde rond het thema 'Kindvriendelijkheid'. Een aantal transversale sociale en institutionele principes werden verder uitgewerkt⁵. De definitieve visiematrix, die als basis gebruikt is voor de selectie van de indicatoren, bestaat vandaag uit 187 intenties voor een leefbare en duurzame stad.

---

¹ Zie: F. De Rynck, T. Block, J. Van Assche, N. Vallet, E. Paredis en Maes, T., (2004), 'Normatief kader Stadsmonitor', CDO (Universiteit Gent) en HABE (Hogeschool Gent)

² De Rynck, F., Boudry, L., Cabus, P. e.a., (2003), 'Witboek Stedenbeleid: De eeuw van de Stad. Over stadsrepublieken en rastersteden', Brugge: Die Keure, 238 p. (Voorstudies worden hierbij in een apart boekdeel opgenomen, 479 p).

³ Zie: K. Stuyck & A. Jacques (2013), 'Duurzame en leefbare steden, ook voor kinderen?', *Steden binnenstebuiten!*, p.167-197.

⁴ Zie: A. Jacques, T. Block, V. Beyst, P. De Smet en K. Stuyck (2013), 'Ecologie in de stad: nieuwe concepten, nieuwe inzichten?', *Steden binnenstebuiten!*, p. 203-229.

⁵ Zie: S. De Visscher & D. Reynaert (2013) *Kinderen en jongeren als medeburgers in een duurzame en leefbare stad. Visietekst ter voorbereiding van een kindfocus binnen de stadsmonitor. Onuitgegeven paper.*

NORMATIEF KADER STADSMONITOR

1. Situering van leefbaarheid en duurzaamheid

De begrippen leefbaarheid en duurzaamheid komen vaak voor in beleidsteksten en actieplannen, in wetenschappelijke literatuur, in teksten van actie- of buurtgroepen, bedrijfsleven, vakbonden,... Beide begrippen hebben geen algemeen aanvaarde definitie. Over enkele principes die aan leefbaarheid en duurzaamheid ten grondslag liggen, bestaat wel een zekere consensus. De basisdefinitie van duurzame ontwikkeling steunt op het zogenaamde Brundtland-rapport (WCED, 1987)⁶. Duurzame ontwikkeling is volgens Brundtland “een ontwikkeling die tegemoet komt aan de behoeften van de huidige generaties zonder de behoeften van de toekomstige generaties in het gevaar te brengen.” Bovendien werd een sterke klemtoon gelegd op solidariteit met de armen (‘worlds poor’). In de omzetting van dit begrip naar de politieke wereld is daar nog een sterke aandacht voor participatie bijgekomen. De definitie krijgt volgende betekenis: het gaat om de behoeftenbevrediging van de huidige generaties, dus van alle mensen die nu leven, zowel arm als rijk, zowel in Noord als in Zuid. Zij hebben allen recht op een kwaliteitsvol en waardig leven (intragenerationele rechtvaardigheid). Maar ook de volgende generaties hebben daar recht op. Ontwikkeling moet zo verlopen dat de behoeften (‘needs’) van de volgende generaties niet in het gedrang komen (intergenerationele rechtvaardigheid). Dit betekent onder meer dat de grenzen van wat de natuur aankan, de draagkracht van de aarde, niet kan/mag worden overschreden. Daarmee zijn enkele basisbegrippen van duurzame ontwikkeling aangehaald: behoeften, rechtvaardigheid, draagkracht van de aarde, participatie. Het begrip leefbaarheid heeft een beperktere focus zowel qua schaalniveau als qua tijdsdimensie. Leefbaarheid werd oorspronkelijk verbonden met een beperkt territoriaal niveau (wijk of buurt), met de invalshoek van het wonen (kwaliteit van de woning, kwaliteit van de woonomgeving), met de beleving van bewoners van hun wijk of buurt (sociale cohesie, veiligheid). In de loop van de jaren ‘90 is het begrip ‘leefbaarheid’ geëvolueerd naar een iets ruimer schaalniveau: van buurten en wijken naar steden en streken. Tegelijkertijd is streven naar leefbaarheid ook verruimd met meerdere invalshoeken: naast het verbeteren van het wonen (woning en woonomgeving) is er ook aandacht voor de werking van de arbeidsmarkt, lokale en sociale diensteneconomie (o.m. wijkvoorzieningen), de verkeersleefbaarheid van woonbuurten, leefomgeving en groenvoorzieningen, welzijnsvoorzieningen, het onderwijs, het veilig samenleven van diverse groepen, een grotere betrokkenheid van burgers,... Daarmee evolueert het begrip mondjesmaat richting duurzaamheid. Beide begrippen – leefbaarheid en duurzaamheid – hebben dus gemeenschappelijke elementen, namelijk dat behoeften centraal staan en dat de behoeftenvoorziening expliciet op een rechtvaardige manier moet worden georganiseerd. Ze zijn dus belangrijk voor de stad van vandaag en morgen. In het volgende punt worden daarom een aantal grote principes geformuleerd die richtinggevend kunnen zijn voor de ontwikkeling van steden en van het stedelijke beleid met het oog op meer leefbaarheid en duurzaamheid.

---

⁶ Begin jaren tachtig riepen de Verenigde Naties een goed ondersteunde commissie in het leven om een stand van zaken op te maken van de milieu- en ontwikkelingsproblematiek en om beleidspistes te formuleren om die twee grote wereldproblemen aan te pakken. Onder voorzitterschap van de toenmalige Noorse eerste minister, Gro Harlem Brundtland, leverde de commissie in 1987 haar eindrapport af (*Our Common Future*): duurzame ontwikkeling, dat was volgens het rapport de weg die de wereld moest inslaan.

2. Normatieve principes inzake een 'leefbare en duurzame stad'

Een leefbare en duurzame stad komt op een rechtvaardige manier tegemoet aan de behoeftenvoorziening van alle stadsbewoners en stadsgebruikers. Daarbij is bijzondere aandacht voor de kwetsbare groepen en wordt rekening gehouden met de grenzen van milieu en natuur. Het spreekt vanzelf dat alle doeleinden openstaan voor maatschappelijke discussie, maar in een correct debat moet het intra- en intergenerationeel rechtvaardigheidsdenken wel worden opgenomen. Wat voor deze generatie nog net leefbaar is, kan dat helemaal niet meer zijn voor volgende generaties. Wat voor de Vlaamse stadsbewoners tot leefbaarheid leidt, schaadt misschien de duurzame ontwikkeling in het zuiden. We kunnen een leefbare en duurzame stad dan ook omschrijven als een stad waarin tezelfdertijd economische ontwikkeling, sociale rechtvaardigheid en ecologische kwaliteit worden bereikt, en dit met behulp van bestuurlijke kwaliteit. Dat laatste heeft betrekking op de kwaliteit waarmee de samenleving (de stad in dit geval) wordt bestuurd. We lichten de vier principes die voortdurend in het ontwikkelingsproces van de stadsmonitor werden meegenomen toe. Het zijn deze vier principes die de zogenaamde kolommen in de visiematrix vormen:

(1) Economische principes

In een leefbare en duurzame stad is er een bruisende ontwikkeling met een diversiteit aan activiteiten die een maatschappelijke meerwaarde genereren. In die zin is het belangrijk dat in de stad **vraag** (behoefte, wensen, koopkracht,...) en **aanbod** (producten, diensten, vrijwillige inzet,...) op elkaar worden afgestemd. De **afstemming** tussen vraag en aanbod gebeurt op een **optimale manier**, dit wil zeggen dat rekening wordt gehouden met zowel kwantitatieve aspecten en dimensies (denken in hoeveelheden) als kwalitatieve aspecten en dimensies (denken in diversiteit aan functies en kwaliteit van het aanbod). Uit die inspirerende confrontatie van vraag en aanbod kunnen zich tal van activiteiten ontwikkelen.

(2) Sociale principes

In het kader van een leefbare en duurzame stad wordt altijd rekening gehouden met de **intragenerationele en intergenerationele rechtvaardigheid**.

Volgende elementen staan hier centraal:

- **Sociale rechtvaardigheid:**

In een leefbare en duurzame stad worden alle vormen van sociale uitsluiting en armoede (ruim ingevuld)⁷ bestreden. Volgens het beginsel van gelijke kansen dienen alle stadsgebruikers (bvb. armen, zieken, minderheden, laaggeschoolden, personen met een handicap, vrouwen,...) in principe gelijke kansen te hebben op werk, op een comfortabele woning, op degelijk onderwijs,... In het kader

van een leefbare en duurzame stad staat het streven voorop naar gelijkheid in kansen door de uitbouw van een inclusief sociaal beleid. Dat houdt ook aandacht in voor de eigen verantwoordelijkheid van het individu. In samenhang met het voorgaande staat het (her)verdelingsprincipe. Dit principe moet - wanneer alles in

---

⁷ Armoede wordt gezien als een netwerk van sociale uitsluitingen (zie Vranken e.a., 2001).

rekening wordt genomen - een eerlijke (her)verdeling van middelen, producten, mogelijkheden, vrijheden,... garanderen. Dat houdt in dat vermeden wordt dat deze zaken ongelijk onder de stadsgebruikers worden verdeeld (dit wordt ook distributieve rechtvaardigheid genoemd).

- **Sociale cohesie en sociale contacten:**

Met het oog op een leefbare en duurzame stad zullen we bij alle activiteiten systematisch aandacht hebben voor de mogelijkheden voor een sterkere sociale cohesie en gemeenschapsvorming. Allerlei soorten sociale contacten tussen diverse soorten stadsgebruikers bevorderen de sociale cohesie in de breedste betekenis van het woord.

- **Intergenerationeel samenleven**

Intergenerationeel samenleven in de stad wordt bevorderd door ontmoeting, samenwerking, zorg en solidariteit tussen mensen van verschillende leeftijd te stimuleren en te ondersteunen.

- **Openheid voor diversiteit**

Een leefbare en duurzame stad veronderstelt ook een open geest van alle stadsinwoners en stadsgebruikers. Ze bevordert diversiteit en bestrijdt elke vorm van discriminatie op basis van etnisch-culturele achtergrond, geslacht, leeftijd, geaardheid, religie of handicap. Belangrijke kernelementen zijn hier respect, tolerantie en nieuwsgierigheid voor de andere inwoners, de stadsgebruikers, de activiteiten in de stad, toegankelijke voorzieningen, de kwaliteit van de relaties tussen de verschillende culturen,...

- **Solidariteit (ook met het zuiden)**⁸

Een leefbare en duurzame stad is geen eiland. De stad heeft relaties met de stadsrand, de provincie, het eigen gewest, de andere gewesten, het land, het buitenland (al dan niet binnen of buiten de Europese Unie) en de ontwikkelingslanden (het Zuiden). In het kader van een leefbare en duurzame stad tonen de stadsinwoners en -gebruikers zich dan ook solidair met de kansarmen binnen, maar ook buiten de stad. Aandacht voor de Noord-Zuid problematiek in al zijn vormen is dus ook een normatief element voor leefbare en duurzame steden.

(3) Fysiek-ecologische principes

De **intergenerationele rechtvaardigheid** wordt vertaald in **ecologische randvoorwaarden**, omdat natuurlijke rijkdommen de fysieke basis zijn en blijven voor ontwikkeling, nu en in de toekomst.

In een leefbare en duurzame stad wordt het milieugebruik beperkt tot binnen de grenzen van de 'milieugebruiksruimte'. Dit normatief principe geeft aan wat de grenzen van het milieugebruik zijn⁹, als we

---

⁸ Solidariteit en betrokkenheid worden hier als synoniemen gebruikt.

⁹ Voor alle duidelijkheid kan worden aangegeven dat de grenzen aan het milieugebruik voor maatschappelijke discussie vatbaar zijn. Het is zelfs noodzakelijk om het maatschappelijk debat te stimuleren over de milieugrenzen. Waar ze juist liggen hangt namelijk af van onze positie over de inschatting van risico's die het milieugebruik met zich meebrengt. Traditioneel tekenen er zich snel drie houdingen af. Ten eerste blijkt men dikwijls een grote mate van overeenstemming te bereiken over wat onaanvaardbare risico's zijn. Op basis van die consensus bepaalt men een minimale grenswaarde voor een bepaald milieugebruik. Ook over welk milieugebruik men op lange termijn dient na te streven is na enige discussie toch ook een redelijke mate van eensgezindheid te bereiken. Men bepaalt dan dat een mate van milieugebruik dat overeenkomt met verwaarloosbare risico's. Dit noemt men ook wel de streefwaarde van een bepaald milieugebruik. Ten derde wil men op korte termijn de risico's die met bepaalde vormen van milieugebruik verband

een gezond en aangenaam milieusysteem willen behouden voor de **toekomstige generaties**. Hierbij is er nood aan een **rationeel gebruik** van ruimte, energie en milieugoederen (grondstoffen, water, afval) met aandacht voor besparing, efficiëntieverbeteringen en hernieuwbare milieugoederen (sluiten van de kringlopen). Een doordachte inrichting van de blauwe en groene netwerken speelt een belangrijke rol.

In een leefbare en duurzame stad wordt ook aandacht besteed aan de **kwaliteit van het leefmilieu** voor de huidige generaties. Kernelement hier is het **zo veel mogelijk vermijden van verontreiniging** (lucht, water, bodem, hinder, enz.) door preventie, hergebruik, recyclage, verwerking (met energierecuperatie) en berging.

Ook het **bevorderen van de kwaliteit van groen- en natuurvoorzieningen** (biodiversiteit) staat hier centraal.

Het ontwerp, de inrichting en het onderhoud van de infrastructuur en de publieke ruimte dragen bij tot de leefbaarheid en duurzaamheid van het stedelijk leven. De **kwaliteit van de infrastructuur** en van **de ruimte** heeft met name betrekking op het meervoudig of multifunctioneel gebruik inzake recreatief medegebruik door de stadsgebruikers rekening houdend met de draagkracht van de omgeving; educatieve functie; stedenbouwkundige en cultuurhistorische functie; een esthetische en psychologische functie (zich goed voelen in de ruimte) en een ontmoetingsfunctie.

(4) Institutionele principes

De manier waarop de samenleving wordt bestuurd en de betrokkenheid van de samenleving bij dat bestuur is een laatste onderdeel van leefbaarheid en duurzaamheid. Een samenleving zonder betrokkenheid van burgers en middenveld bij die samenleving en zonder betrokkenheid van burgers bij het bestuur kan niet leefbaar noch duurzaam ontwikkelen. De kwaliteit van de organisatie van de samenleving en van het bestuur in die samenleving vatten we hier onder de noemer van de institutionele principes.

Leefbare en duurzame steden zijn niet enkel een verantwoordelijkheid van de overheid. De overheid kan de problemen niet alleen aanpakken en creëert niet als enige ontwikkelingskansen. Dit impliceert dat **overheden en stedelijke actoren partners zijn in het streven naar leefbaarheid en duurzaamheid**.

Deze principes hebben ten eerste betrekking op **de kwaliteiten van de algemene civiele cultuur, van de organisaties en van de processen** die worden ingezet bij de sturing van de samenleving op stedelijk niveau. Deze kwaliteiten zijn in het bijzonder:

- publiek vertrouwen en legitimiteit
- denken en handelen (bij burgers en bestuur) vanuit een open schaal (de stad in relatie tot de rand, tot andere steden, tot regionalisering, Europeanisering en mondialisering),
- collectieve verantwoordelijkheid (responsabilisering van alle maatschappelijke actoren),
- participatie in alle levenssferen en door iedereen met bijzondere aandacht voor kwetsbare groepen
- verantwoording in publiek debat.

---

houden verminderen. Eens deze richting is uitgezet discussieert men over de haalbaarheid van de vermindering van het milieugebruik. Deze discussie mondt uit in een richtwaarde. Deze set van grens-, streef- en richtwaarden van alle soorten milieugebruik wordt de milieugebruiksruimte genoemd of de norm waarbinnen een zich duurzaam ontwikkelende stad moet blijven.

In de sturing van de stedelijke samenleving is er, ten tweede, bijzondere **aandacht voor de rol van de overheid in en van de stad**. Die rol heeft met name betrekking op volgende kernelementen:

- subsidiariteit (spreiden en delen van verantwoordelijkheid)
- doelmatigheid (van dienstverlening, van overheidsorganisaties en van beleid),
- rechtmatigheid en behoorlijk bestuur,
- openheid,
- participatie en verantwoordelijkheid,
- integratie en afstemming (binnen en tussen besturen).

VISIEMATRIX

Enkele opmerkingen en leeswijzers vooraf:

- **Verskillende invalshoeken** (al dan niet gecombineerd) zijn mogelijk om het begrip 'leefbare en duurzame stad' te ontrafelen. In bijlage geven we een overzicht van de invalshoeken die het onderzoeksteam heeft bestudeerd alvorens een keuze te maken voor een matrix op basis van activiteitsdomeinen en duurzaamheidsprincipes. Andere indelingsprincipes zouden tot een andere monitor hebben geleid¹⁰: of de uiteindelijke resultaten (indicatoren) echt sterk zouden verschillen hebben, is een open vraag.
- Deze visietekst is **niet neutraal** (wat bij visieteksten nooit het geval is). Als onderligger wordt het normatief kader inzake 'Duurzame ontwikkeling' gebruikt. Belangrijk is dat we werkten volgens het participatieve principe: de visiematrix is dankzij en doorheen vele discussies met allerlei betrokkenen opgebouwd (zie onder). De visietekst is dus geen product van wetenschappers.
- Deze visiematrix is het resultaat van vele vergaderingen en overlegmomenten. Steeds werd –rekening houdend met de normatieve principes – **consensus** nagestreefd. Het is echter niet zo dat alle intenties door iedereen werden geaccepteerd (steeds wel door een significante meerderheid). Door uitdrukkelijk consensus na te streven (als draagvlak voor de stadsmonitor) is wel de vraag welke gevolgen dat heeft op de visiematrix en de intenties. Zijn die daardoor te braaf geworden, te 'politiek correct', zijn ze eventueel te algemeen geformuleerd zodat nog allerlei interpretaties mogelijk zijn die eigenlijk toch grote onenigheid of tegenstrijdigheid moeten verbergen? Dat is een mogelijk onbedoeld effect van de intensieve participatieve manier van werken.
- Door de participatieve aanpak werd wel werk gemaakt van een **draagvlak** voor het instrument 'stadsmonitor' en werd de netwerking tussen de betrokken actoren verhoogd. Dat betekent bijvoorbeeld ook meer intensieve contacten tussen collega's van verschillende steden, meer contact tussen Vlaamse en lokale actoren. De meeste discussies zijn door de betrokkenen als relevant en interessant ervaren.
- Deze visiematrix is ontwikkeld **in functie van het ontwerpen van indicatoren** voor een leefbare en duurzame Vlaamse stad. Alle actoren die op verschillende beleidsdomeinen en – niveaus in de stedelijke context actief zijn, kunnen deze visie wel hanteren als input of voeding voor hun strategische planning, maar dit document is geen zelfstandig eindproduct. Het blijft een werkdocument in een ontwikkelingsproces.
- Deze visiematrix bevat geen 'doelstellingen' die officieel zijn onderschreven door één of meerdere actoren. We spreken daarom liever wat algemener over '**intenties**' (wat zou moeten gebeuren of aanwezig zijn in een leefbare en duurzame stad?). De intenties zijn echter wel met vele mensen besproken en ze steunen dus op een zekere consensus in de steden. Hoe sterk die consensus is, is minder duidelijk. We hebben vooral ambtenaren en experts in het proces betrokken, de participatie van politici lag gevoelig lager.

---

¹⁰ De keuze voor een dergelijke matrix maakt(e) het bijvoorbeeld moeilijk om meer individuele thema's een plaats te geven in dit geheel. Daarom werden bijvoorbeeld geen intenties opgenomen inzake het algemene welbevinden (o.m. gezondheid, geluk,...) van de inwoners uit de stad(sregio). Dit wordt door sommigen als een hiaat beschouwd, anderen zien dit als de grens waar het beleid ophoudt.

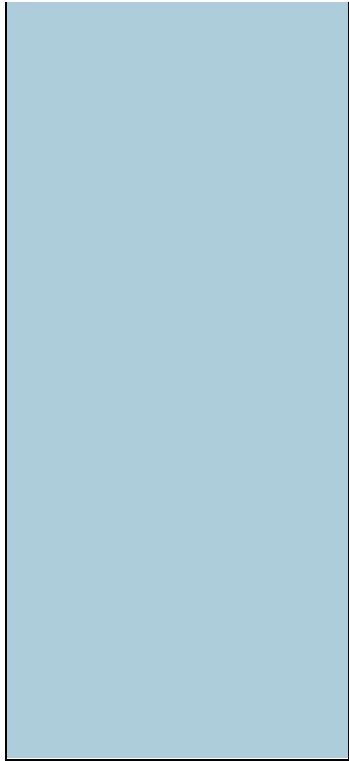

- Het past in de filosofie van de stadsmonitor: ook in de visiematrix valt de nadruk op de **collectieve verantwoordelijkheid** van iedereen die in de stedelijke context actief is. Het uitgangspunt is dus dat de overheid de problemen niet alleen kan aanpakken en dat het niet de overheid alleen is die ontwikkelingskansen creëert. Partnerschap, netwerking en participatie zijn hier dus sleutelbegrippen.
- Met de keuze voor een matrix op basis van activiteitsdomeinen en duurzaamheidsprincipes trachten we een **nieuwe kijk** op de stad te stimuleren (integratie en verwevenheid d.m.v. principes), zonder de politieke en ambtelijke **herkenbaarheid** uit het oog te verliezen (activiteitsdomeinen sluiten nauw aan bij de vaak voorkomende beleidsdomeinen en functies in/van de stad). Door de meeste betrokkenen werd deze aanpak als verfrissend én werkbaar ervaren. Meer en beter dan wat er nu is maar dan toch ook weer niet zo revolutionair dat de bruikbaarheid wegvalt.
- De visiematrix vormt **geen sluitend geheel**. Bepaalde intenties kunnen in tegenspraak zijn met elkaar (dit is soms ook afhankelijk van het gehanteerde schaalniveau). Er kunnen **spanningen** bestaan, zowel binnen een activiteitsdomein (tussen conflicterende intenties in verschillende kolommen) als tussen activiteitsdomeinen. Deze spanningen hebben we niet weggewerkt, maar integendeel trachtten bloot te leggen. Ze maken natuurlijk ook deel uit van discussies over strategische keuzes: niet alles kan tegelijkertijd.
- Voor het activiteitsdomein '**Stedelijke administratieve dienstverlening**', dat aanvankelijk was voorzien, werden uiteindelijk geen indicatoren geselecteerd, omdat deze onvoldoende pasten in de filosofie van de stadsmonitor. Bij de uitwerking bleek het voor dit domein toch te gaan om output- of procesindicatoren die eerder passen bij de prestatiemeting inzake de loketgebonden dienstverlening van het stadsbestuur, het OCMW of de politie.

<div style="text-align: center;">Principes</div> <div style="text-align: center;">Activiteiten</div>	Economische principes: • optimale afstemming tussen vraag en aanbod; • zowel kwantitatief als kwalitatief.	Sociale principes: • sociale rechtvaardigheid (geen uitsluiting, gelijke kansen, eerlijke verdeling); • sociale contacten en cohesie (gemeenschapsvorming); • openheid en diversiteit (attitude); • solidariteit (ook met het Zuiden).	Fysiek-ecologische principes: • rationeel ruimte- en milieugebruik (milieugebruiksruimte); • kwaliteit van het leefmilieu; • biodiversiteit; • kwaliteit van de private, semipublieke en publieke infrastructuur en ruimte	Institutionele principes: • de kwaliteiten van de civiele cultuur, van de organisaties en van de processen die worden ingezet bij de sturing van de samenleving op stedelijk niveau. • in de sturing van de stedelijke samenleving is er bijzondere aandacht voor de rol van de overheid in en van de stad.
Cultuur	<p>Ce1 In de stad wordt het culturele aanbod gekenmerkt door diversiteit, kwantiteit en kwaliteit.</p> <p>Ce2 In de stad kan iedereen cultureel actief zijn, zodat diverse vormen van cultuurcreatie tot ontplooiing kunnen komen.</p> <p>Ce3 De creativiteit van alle inwoners van de stad wordt gestimuleerd, zodat artistieke creatie en vernieuwing mogelijk wordt.</p>	<p>Cs1 De culturele actoren en activiteiten dragen bij tot sociale contacten, openheid voor diversiteit, tolerantie en respect voor elkaar. Een belangrijk deel van de culturele activiteiten beklemtonen zowel de lokale als de internationale solidariteit.</p> <p>Cs2 In de stad worden de (mentale en financiële) drempels voor (gevarieerde) cultuurparticipatie verlaagd en worden acties ondernomen specifiek voor groepen die minder participeren.</p> <p>Cs3 De culturele infrastructuur in de stad is voor iedereen bereikbaar en toegankelijk (fysisch, mentaal en financieel).</p>	<p>Cf1 In culturele instellingen en bij culturele evenementen is er milieuzorg.</p> <p>Cf2 Culturele instellingen en evenementen zijn vlot bereikbaar te voet, met de fiets en met het openbaar vervoer.</p> <p>Cf3 De publieke ruimte in de stad is van een hoogstaande kwaliteit en biedt het kader voor beeldende kunsten (kunst in openbare ruimte) en voor diverse (spontane) culturele activiteiten.</p>	<p>Ci1 In de stad is er rond cultuur veel zelforganisatie en samenwerking op verschillende niveaus en met andere sectoren.</p> <p>Ci2 Actoren uit de stadsregio stemmen hun culturele initiatieven op elkaar af.</p> <p>Ci3 Het cultuuraanbod in de stad positioneert zich in een interstedelijke context. Afstemming en samenwerking met andere (kunst)steden is essentieel.</p>

	<p>Ce4 In de stad zijn er voor kinderen, jongeren en volwassenen ruime mogelijkheden om te participeren aan kunst en cultuur, om zich te ontspannen en/of meer culturele competenties te ontwikkelen.</p> <p>Ce5 De culturele infrastructuur in de stad is divers en optimaal aangepast aan de opdracht en disciplines.</p> <p>Ce6 De culturele identiteit en uitstraling van de stad wordt behouden of verder ontwikkeld zodat inwoners zich verbonden voelen met de stad en stadsgebruikers zich aangetrokken voelen tot de culturele rijkdom van de stad.</p> <p>Ce7 In de stad wordt het cultureel erfgoed bestudeerd, bewaard, geactualiseerd en ontsloten ten behoeve van een breed publiek.</p>	<p>Cs4 In de stad zijn er lokale en spontane culturele activiteiten.</p>		<p>Ci4 In de stad is er een voor iedereen begrijpbare informatie- en communicatiestroom zodat inwoners op de hoogte zijn van het culturele aanbod en makkelijk toegang hebben tot deze informatie.</p>
<p>Vrije tijd</p>	<p>VTe1 In de stad is er een kwaliteitsvol en divers aanbod inzake sport en spel dat inspeelt op de noden van alle stadsbewoners. Het aanbod sluit voldoende aan bij de demografische evolutie en verschuivingen in het arbeids- en vrijetijdsethos.</p>	<p>VTs1 Alle bevolkingsgroepen hebben gelijke kansen om hun vrijetijdsactiviteiten te kunnen ontplooiën. Dualisering in de vrijetijdsbesteding wordt voorkomen en bestreden.</p>	<p>VTf1 In de stad streeft men naar gebalanceerd, meervoudig ruimtegebruik en recreatief medegebruik van voorzieningen, openbare en private ruimtes voor ontspanning, sport en spel, toerisme en evenementen.</p>	<p>VTi1 De actoren in de vrijetijdssector (sport & spel, toerisme en evenementen) versterken hun samenwerking op vlak van beleid, product, distributie en communicatie.</p>

	<p>VTe2 De stad is attractief, ook voor stadsbezoekers, en biedt een kwaliteitsvol en voldoende divers aanbod op het vlak van logiesverstrekking, cultureel en bouwkundig erfgoed, horecasector, winkelen, culturele en sportieve evenementen.</p>	<p>VTs2 In de stad zijn sport- en speelruimtes, en dito activiteiten en programma's voor iedereen bruikbaar, bereikbaar, toegankelijk en betaalbaar.</p>	<p>VTf2 De publieke ruimte in de stad biedt ruimte voor culturele instellingen, sport & spel, buurtinitiatieven en stadsevenementen. Er is aandacht voor de fysieke verbindingen tussen deze ruimtes en voorzieningen, en de spreiding ervan. De publieke ruimte is vlot bereikbaar te voet, met de fiets en het openbaar vervoer</p>	<p>VTi2 Betrekken van de recreatieve sector (sport, spel en toerisme) als partner in beleidsformulering moet leiden tot een gedragen stedelijk beleid.</p>
	<p>VTe3 In de stad zijn er voldoende mogelijkheden voor niet commerciële en informele ontmoetingen, vrijetijdsactiviteiten, sportieve activiteiten en speelvoorzieningen.</p>	<p>VTs3 In de stad zijn toeristische attracties en evenementen voor iedereen bereikbaar, toegankelijk en betaalbaar.</p>	<p>VTf3/Nf2 In gebieden waar de natuurfunctie neven- of ondergeschikt is, wordt zoveel als mogelijk natuurontwikkeling en -behoud gestimuleerd. In gebieden met hoofdfunctie natuur worden zachte recreatievormen (wandelen, spel, natuurobservatie) toegestaan rekening houdend met de draagkracht van de omgeving.</p>	<p>VTi3 In het aanbod aan vrijetijdsactiviteiten en -initiatieven neemt zelforganisatie een belangrijke plaats in.</p>
	<p>VTe4 Het 'unieke' karakter van de stad (geschiedenis, erfgoed, publieke ruimtes, mix van activiteiten, sfeer) dient men te behouden en verder te ontwikkelen. Het schept verbondenheid bij bewoners en is een bron van aantrekkingskracht voor stadsbezoekers en -gebruikers.</p>	<p>VTs4 In de stad bloeit een rijk verenigingsleven, dat omwille van zijn sociale belang (contacten, identiteit, maatschappelijke participatie) voldoende ondersteuning krijgt.</p>	<p>VTf4 In de stad wordt rekening gehouden met de ecologische draagkracht van de omgeving bij recreatieve buurtactiviteiten, toeristische attracties, sport- en stadsevenementen (vb. via milieuzorg).</p>	<p>VTi4 De stedelijke overheid neemt een regierol op in de vrijetijdssector (sport & spel, toerisme en evenementen). De eigen taak van de stedelijke overheid kan daarbinnen zowel sturend als aanvullend zijn.</p>

VTs5 Sport & spel zijn erop gericht om ontmoeting tussen een diversiteit aan bevolkingsgroepen mogelijk te maken.

VTs6 In de stad worden vormen van overlast en hinder - ten gevolge van recreatieve buurtactiviteiten, toerisme en sport- en stadsevenementen - onder controle gehouden.

VTs7 In de stad heerst er een klimaat dat de inwoners vrijlaat een eigen invulling aan hun (vrije) tijd te geven, met respect voor de openbare ruimte. Hierbij wordt aandacht besteed aan de wijze waarop inwoners in de stad vrije tijd beleven en er zin en vorm aan geven. Kinderen en jongeren kunnen spelen en elkaar ontmoeten.

VTi5 Om haar uitstraling inzake vrijetijdsfaciliteiten te versterken positioneert de stad zich in een interstedelijke context. Afstemming en samenwerking met andere steden is essentieel.

Leren/onderwijs	<p>Le1 Het onderwijs in de stad is voldoende gedifferentieerd en voldoende territoriaal gespreid zodat elk kind, jongere én volwassene een educatief project op maat kan uitbouwen.</p>	<p>Ls1 Het onderwijs in de stad geeft een gelijke waardering voor alle onderwijsvormen en onderwijsniveaus.</p>	<p>Lf1 In de stad zijn scholen goed uitgerust of kunnen ze beschikken over de nodige multifunctionele infrastructuur die ook buiten de schooluren toegankelijk wordt gemaakt. De kwaliteit van de onderwijsinfrastructuur en van de schoolomgeving zijn optimaal. Er wordt groen voorzien in en rond de school en de routes van en naar de omliggende woonbuurten zijn autoluw/autovrij.</p>	<p>Li1 Het onderwijs in de stad speelt in op de stedelijke leeromgeving door samenwerkingsverbanden tussen verschillende sectoren te stimuleren, bijvoorbeeld in het kader van de brede school. Daartoe is er een goede samenwerking en afstemming (netoverschrijdend) tussen scholen onderling, tussen scholen en hogescholen en universiteiten, en tussen scholen en andere actoren uit de ruimere omgeving waarbinnen ze vertoeven.</p>
	<p>Le2 In de stad behalen alle jongeren een kwalificatie die toegang verleent tot de arbeidsmarkt en/of het hoger onderwijs en die de doorstroming naar arbeidsmarkt en/of hoger onderwijs faciliteert.</p>	<p>Ls2 Onderwijs en vorming én opleiding bieden gelijke kansen aan kinderen, jongeren en volwassenen ongeacht het milieu waaruit ze afkomstig zijn.</p>	<p>Lf2 De onderwijsinfrastructuur in de stad wordt 'ecologisch' ingericht, dit wil zeggen dat de inrichting kwalitatief voldoet om een positief effect te hebben op de ontwikkeling van het kind. Er wordt optimaal gebruik gemaakt van de beschikbare openbare ruime omgeving</p>	<p>Li2 Alle scholen in de stad nemen het voortouw inzake participatie van leerlingen, leerkrachten en ouders.</p>
	<p>Le3 In de stad wordt het levenslang en levensbreed leren ondersteund. Beide zijn belangrijk voor de kansen op de arbeidsmarkt en de persoonlijke ontplooiing.</p>	<p>Ls3 Leren omgaan met de diversiteit van de stedelijke omgeving is een uitgangspunt voor het onderwijs in de stad.</p>	<p>Lf3 Het onderwijs in de stad vergroot het ecologisch bewustzijn en het ecologisch handelen van zowel kinderen als volwassenen.</p>	<p>Li3 Alle scholen, en in het bijzonder scholen met een concentratie van problemen inzake achterstelling, beschikken over voldoende ondersteuning om hun taken te vervullen.</p>

Le4 In de stad is er in het onderwijs en in het aanbod aan vorming en opleiding voldoende aandacht voor burgerschapsvorming.

LS4 In de stedelijke omgeving wordt de wijk-/ buurtfunctie van de scholen versterkt onder andere in het kader van de brede school.

LS5 Scholen kennen en gaan actief aan de slag met de achtergrond van kinderen om problemen die een invloed hebben op de schoolcarrière te detecteren en te remediëren.

LS6 In de stad is de school als leer- en werkomgeving aantrekkelijk voor leerlingen en leerkrachten.

LS7 De stedelijke leefomgeving is een 'leeromgeving'. In de stedelijke gemeenschap is er een kwaliteitsvol aanbod aan leermogelijkheden en daarbij aansluitende educatieve mogelijkheden, zowel in het klassieke onderwijs als daarbuiten (bv. via jeugdwerk, musea, enzovoort). Dit aanbod dient eveneens om het informeel leren mogelijk te maken en te stimuleren.

<p>Natuur en milieu</p>	<p>Ne1 De kwantiteit en kwaliteit van groen en natuur zijn uitgebouwd op maat van alle levende wezens. In de stad is er daarom een netwerkstructuur waarbij er aandacht is voor de combinatie tussen groen en water en de relatie van het groen binnen de stad met het 'buitengebied'.</p> <p>Ne2 Het stedelijke groen heeft diverse functies: een ecologische en landschappelijke functie, een recreatieve en educatieve functie, een spel- en ontmoetingsfunctie, een stedenbouwkundige en cultuurhistorische functie, een esthetische en psychologische functie, en een zuiverende en klimaatregulerende functie. In de stad is er een goede balans tussen de verschillende functies, hiervoor wordt er rekening gehouden met de draagkracht van de omgeving.</p>	<p>Ns1 Het groen in de stad komt tegemoet en is aangepast aan de behoeften van specifieke groepen, zoals inwoners uit dichtbebouwde wijken, jongeren en senioren. Er wordt daartoe een differentiatie gemaakt tussen groen op verschillende schaalniveaus.</p> <p>Ns2 Het groen in de stad is bereikbaar en toegankelijk (weliswaar afgestemd op de draagkracht van het gebied).</p>	<p>Nf1 De ruimte voor en kwaliteit van welbepaald stedelijk groen en natuur wordt verhoogd en versterkt. Hierbij is de netwerkstructuur ook van zeer groot belang voor de soortenrijkdom aan planten en dieren (biodiversiteit).</p> <p>Nf2/VTf3 In gebieden waar de natuurfunctie neven- of ondergeschikt is, wordt zoveel als mogelijk natuurontwikkeling en -behoud gestimuleerd. In gebieden met hoofdfunctie natuur worden zachte recreatievormen (wandelen, spel, natuurobservatie) toegestaan rekening houdend met de draagkracht van de omgeving.</p>	<p>Ni1 De natuur- en milieueducatie maakt de waarde van de natuur en het milieu zichtbaarder en versterkt op die manier het draagvlak en het respect voor de natuur, het milieu en het rationeel energiegebruik.</p> <p>Ni2 In de stad zijn er geen hinderpalen (prijs, regelgeving, gebrek aan informatie) om milieuvriendelijk te handelen.</p>
--------------------------------	--	--	---	---

Ne3 De 'milieudienstverlening' is op het vlak van afvalbeheer en sluikstort, integraal waterbeheer, bodemsanering, luchtzuivering en milieuhinder is voldoende uitgebouwd zodat ze tegemoet komt aan de behoeften van alle stadsinwoners en -gebruikers. Er wordt aandacht besteed aan de specifieke gevaren van straling, luchtvervuiling en hormoon verstorende stoffen in het bijzonder voor kwetsbaren groepen zoals jonge kinderen en ouderen.

Ne4 In de stad zijn in- en uitvoerstromen van onder andere energie, water, afval, emissies, materialen, etc. zo laag mogelijk. Wat wordt ingevoerd, wordt zo efficiënt mogelijk gebruikt. De stad sluit zijn kringlopen.

Ns3 De milieuvorzieningen zijn toegankelijk en betaalbaar voor alle stadsinwoners en -gebruikers.

Ns4 De basisenergiediensten zijn toegankelijk en betaalbaar voor alle stadsinwoners en -gebruikers.

Ns5 In de stad wordt er 'gedeeld' via initiatieven zoals co-housing, autodelen, fietsdelen, carpoolen, het uitlenen van gereedschap, het repair café, gemeenschapstuinen, etc.

Nf3 In het natuur- en groenbeheer en in de energie- en milieusector past men energie- en milieuzorg- systemen toe op de eigen activiteiten.

Nf4 In de stad is het ecologisch bewustzijn en het ecologisch handelen (recycleren, consuminderen, ...) groot, dit zowel bij bezoekers als inwoners.

Nf5 De milieukwaliteit in de stedelijke leefomgeving komt tegemoet aan de behoeften van alle levende wezens. Ze heeft zeker geen negatieve invloed op de gezondheid van de bewoners.

Ni3 In de stad werken alle actoren samen in het kader van natuur- en milieubeheer en met het oog op rationeel energiegebruik.

Ni4 Participatie in het natuur- en milieubeheer en bij het energiebeleid dient men op alle beleidsniveaus te organiseren.

			<p>Nf6 Al het groen en blauw wordt zodanig ingericht dat alle baten van de natuur (ecosysteemdiensten) optimaal kunnen geleverd worden (vb. luchtzuivering, verkoeling, etc.)</p> <p>Nf7 De stad is minstens klimaatneutraal.</p> <p>Nf8 De stad is klimaatrobust. De grijze, groene en blauwe infrastructuur zijn zodanig ingericht dat zij de schadelijke gevolgen van klimaatverandering temperen.</p>	
<p>Ondernemen</p>	<p>ONe1 De stad wordt gekenmerkt door een breed en bloeiend ondernemingsweefsel, dat de basis vormt voor welvaarts- en jobcreatie in de stadsregio.</p> <p>ONe2 Stedelijke economische groei en werkgelegenheid worden bijkomend gestimuleerd door een gerichte specialisatie in bedrijvensclusters of (economische) speerpunten als hefboom voor de vernieuwing van het stedelijk economisch weefsel.</p>	<p>ONs1 Steden profileren zich als lerende netwerken, waar ondernemingen en onderwijs investeren in een competent en gemotiveerd arbeidsaanbod.</p> <p>ONs2 Ondernemingen en overheid werken actief samen om alle lagen van de stedelijke arbeidsreserve te integreren op de arbeidsmarkt.</p>	<p>ONf1 In steden is er, in synergie met de omliggende regio's, voldoende ruimte om te ondernemen. Er wordt gestreefd naar zorgvuldig en kwalitatief ruimtegebruik.</p> <p>ONf2 De ondernemingen in de stad zijn eco-effectief.</p>	<p>ONi1 Er is een actieve en gestructureerde dialoog tussen de stedelijke overheid, de ondernemers en andere stakeholders als partners in het stedelijke gemeenschapsleven.</p> <p>ONi2 Ondernemingen worden in een cultuur van interactief bestuur (convenanten, PPS, ...) betrokken om op de meest efficiënte wijze bij te dragen tot de realisatie van beleidsdoelstellingen.</p>

	<p>ONe3 Steden ontwikkelen zich als aantrekkingspolen met een hoge werk- en leefkwaliteit, waar diverse vormen van creativiteit (technologisch, economisch en cultureel) zich ontwikkelen.</p> <p>ONe4 Ondernemen in de stad wordt gefaciliteerd door een ondernemingsvriendelijke omgeving, bestaande uit onder andere doorzichtige administratieve procedures en rechtszekerheid, een toegankelijke dienstverlening, een aanvaardbare lokale lastendruk, ...</p>	<p>ONs3 In steden wordt ondernemerschap gecultiveerd in alle lagen van de bevolking, er is een positieve en gedifferentieerde beeldvorming over ondernemen en werken. Drempels bij jongeren en kansengroepen worden weggewerkt.</p> <p>ONs4 Steden stimuleren een aanbod aan voorzieningen die zorgen voor een evenwichtige woon-werkbalans met onder andere een goede bereikbaarheid van stedelijke locaties te voet, met de fiets en met het openbaar vervoer.</p>	<p>ONf3 In de stad is er een sterke verweving van functies (wonen, werken, recreëren, educatie), zodat het ondernemingsweefsel mee bijdraagt tot een sterke wijkdynamiek.</p> <p>ONf4 Ondernemingen brengen hun negatieve impact, zoals lawaaihinder, geurhinder, etc. tot nul.</p>	<p>ONi3 Steden beschikken over een gedragen economische ontwikkelingsstrategie.</p>
<p>Werken</p>	<p>WEe1 De stedelijke economie (in de breedste betekenis) moet zo worden ingericht dat jobcreatie zoveel mogelijk wordt gestimuleerd, en dit zowel in het reguliere economische circuit als in de sociale economie. Werkgelegenheidsbeleid wordt ingepast in een ruimer economisch structuurbeleid.</p> <p>WEe2 Een stedelijk arbeidsmarktbeleid vertrekt van een vraag-stimulerend beleid, aangevuld met een waaier van initiatieven om knelpunten bij werkzoekenden weg te nemen (aanbodgericht beleid) en vraag en aanbod doelmatig te matchen</p>	<p>WEs1 In de stad is er een ruim aanbod aan kwaliteitsvolle arbeid (goede arbeidsinhoud, arbeidsvoorwaarden, arbeidsomstandigheden en arbeidsverhoudingen).</p> <p>WEs2 Op de stedelijke arbeidsmarkt wordt geen enkele bevolkingsgroep uitgesloten. In het bijzonder voor jongeren en vroegtijdige schoolverlaters worden maatregelen getroffen om de toegang tot en de doorstroom naar de arbeidsmarkt te faciliteren.</p>	<p>WEf1 In de stad kan er gewerkt worden in gezonde, veilige arbeidsomstandigheden met aandacht voor het welzijn van de werknemers.</p>	<p>WEi1 Het arbeidsmarktbeleid t.a.v. de steden moet meer ruimte laten voor lokale variatie en differentiatie</p> <p>WEi2 De stedelijke arbeidsmarkt vergt een gedifferentieerde benadering van de verschillende economische segmenten (privé, overheid, sociale economie).</p>

		<p>WEs3 Op de stedelijke arbeidsmarkt gaat aandacht naar sociale tewerkstelling en sociale economie.</p> <p>WEs4 Naast participatie op de arbeidsmarkt, worden andere vormen van maatschappelijke participatie gestimuleerd en gewaardeerd.</p> <p>WEs5 In de stad is er een kwaliteitsvolle afstemming tussen arbeid en gezin waarbij gezinsondersteunende maatregelen (kinderopvang, thuiswerk, ...) drempels vanuit de arbeidsmarkt voor gezinnen moet voorkomen en/of verhelpen.</p>		<p>WEi3 Voor een goede werking van de stedelijke arbeidsmarkt zijn er afspraken nodig over de regierol inzake werkgelegenheid, in overleg met alle relevante actoren.</p>
<p>Stedelijke administratieve dienstverlening</p>	<p>SADe1 De stedelijke administratieve dienstverlening wordt op maat van de vraag georganiseerd en daarbij wordt gestreefd naar eenvoud in procedures en naar de hoogste standaarden van kwaliteitszorg (doelmatigheid, doorzichtigheid, bereikbaarheid, snelheid, toegankelijkheid).</p>	<p>SADs1 De stedelijke administratieve dienstverlening houdt rekening met diversiteit bij de klanten.</p>	<p>SADf1 De stedelijke administratieve dienstverlening staat model omwille van haar omgang met ecologische randvoorwaarden.</p>	<p>SADi1 De relaties tussen de overheidsdienstverleners in de stad zijn maximaal gericht op samenwerking in functie van het realiseren van een efficiënte en geïntegreerde dienstverlening met één onthaal zo dicht mogelijk bij de leef- en woonwereld van klanten. De dienstverlening in de stad fungeert als portaal voor alle overheidsdienstverlening.</p>

<p>SADe2 In de stad zijn gegevens over diverse levensdomeinen van de stadsbewoners voorhanden. Deze gegevens dienen als basis voor het voeren van een geïnformeerd beleid. Bij de gegevensverzameling wordt bijzondere aandacht besteed aan doelgroepen.</p>	<p>SADs2 De stedelijke administratieve dienstverlening is zelf gericht op gelijke behandeling en op het vermijden van uitsluiting.</p>	<p>SADf2 De stedelijke administratieve dienstverlening stimuleert klanten om rekening te houden met ecologische randvoorwaarden.</p>	<p>SADi2 Federale en regionale overheden toetsen de effecten van nieuwe administratieve dienstverlening eerst aan de ervaringen van loketdienstverleners in de stad, vooraleer nieuwe regelingen in te voeren.</p>
	<p>SADs3 De relatie tussen dienstverlener en klant wordt gekenmerkt door wederzijds respect.</p>	<p>SADf3 De stedelijke administratieve dienstverlening is georganiseerd in gebouwen die zowel in hun omgeving als intern tot ruimtelijke kwaliteit, kindvriendelijkheid en klantentevredenheid bijdragen.</p>	<p>SADi3 Elke cluster van overheidsdienstverlening wordt geregeld extern en door de klanten op basiskwaliteiten beoordeeld en de resultaten komen geregeld op de gemeenteraad.</p>
	<p>SADs4 De stedelijke administratieve dienstverlening is niet louter gericht op het afleveren van producten, maar draagt ook bij aan de opbouw van de samenleving.</p>		<p>SADi4 De privacy beschermen is een centraal principe in de stedelijke administratieve dienstverlening.</p>
	<p>SADs5 De stedelijke administratieve dienstverlening is proactief: ze wacht niet af maar zoekt rechthebbenden actief op en schakelt daarbij maatschappelijke netwerken in. In het outreached werken heeft de stad bijzondere aandacht voor kwetsbare groepen die vaak de weg naar de stedelijke administratieve dienstverlening niet vinden.</p>		<p>SADi5 Inzake stedelijke administratieve dienstverlening is er een (pro-) actieve communicatie- en informatieverstrekking (op maat) naar de inwoners.</p>

		SADs6 De stedelijke dienstverlening in de stad zijn mentaal en fysiek toegankelijk voor alle leeftijdsgroepen.		
Veiligheidszorg	<p>Ve1 In de stad wordt integrale veiligheid nagestreefd voor mensen en hun activiteiten: op het werk/school, bij het ondernemen, thuis, in de buurt, onderweg en bij het ontspannen.</p> <p>Ve2 Een beleid rond integrale veiligheid besteedt gelijke aandacht aan feiten, onveiligheidsrisico's en onveiligheidsgevoelens.</p> <p>Ve3 De integrale veiligheidszorg richt zich zowel op preventie als repressie. Daarbij wordt een gepaste leeftijdsgebonden reactie nagestreefd op onveilig gedrag.</p>	Vs1 Sociale rechtvaardigheid en creëren van kansen in alle levensdomeinen, vormen onderdeel van een pro- actief veiligheidsbeleid.	<p>Vf1 Fysieke infrastructuur (private gebouwen, semipublieke en openbare gebouwen en publieke ruimte) worden zo ontworpen en ingericht dat integrale veiligheid en sociale contacten bevorderd worden.</p> <p>Vf2 Fysieke verwaarlozing en verloedering van de fysieke infrastructuur wordt vermeden en bestreden, omdat ze een bron van onveiligheidsrisico's en onveiligheidsgevoelens vormen.</p> <p>Vf3 Er is aandacht voor de link tussen ruimtelijke inrichting in de stad en de veiligheid en het (on)veiligheidsgevoel.</p>	<p>Vi1 Alle veiligheidsactoren stippelen samen het stedelijk veiligheidsbeleid uit. Dit beleid vertoont coherentie tussen de verschillende niveaus en beleidsplannen. Daarbij worden ervaringsdeskundigen betrokken.</p> <p>Vi2 De relevante stedelijke actoren worden betrokken bij de volledige veiligheidsketen: welzijnsbevordering – preventie – repressie – nazorg.</p> <p>Vi3 De instituties betrokken in de veiligheidsketen zorgen voor duidelijke communicatie, goede dienstverlening en een klantgerichte aanpak. Daarbij is voldoende capaciteit voorzien om slachtofferopvang en daderbegeleiding uit te bouwen.</p> <p>Vi4 Alle betrokken actoren voeren een actief beleid rond integrale veiligheid op hun domein. Daarbij worden ook inwoners benaderd om actief te participeren.</p>

Wonen en woonomgeving	<p>WOe1 Het stedelijk aanbod aan woningen en gronden voldoet aan verschillende woonbehoeften naargelang de middelen, de levensfasen en samenstelling van de huishoudens.</p>	<p>WOs1 In de stad wordt de woonzekerheid verhoogd. Bestaande en nieuwe woningen, zowel op de koop- als op de huurmarkt zijn betaalbaar, comfortabel, aangepast of aanpasbaar, en veilig.</p>	<p>WOf1 De ruimte voor het wonen wordt zorgvuldig gebruikt met het oog op een gedifferentieerde dichtheid van het stedelijk wonen. De densiteit doet geen afbreuk aan leefbare woonkwaliteit.</p>	<p>WOi1 In een leefbare stad neemt de overheid de regierol op zich en stimuleert de samenwerking tussen alle betrokken actoren.</p>
	<p>WOe2 De kwaliteit van de woning wordt gewaarborgd in voldoende leefbare woonoppervlakte, in basiscomfort, in bouwtechnische kwaliteit en in bouwfysische kwaliteit.</p>	<p>WOs2 In de stad wordt de problematische woongedrag aangepakt met respect voor de verschillende belangen van stadsbewoners.</p>	<p>WOf2 In de stad worden de woontypologieën ingepast in het karakter van de omgeving.</p>	<p>WOi2 Een doelmatige en efficiënte sturing door een sterk (lokaal) woonbeleid en een strikt en helder grond- en pandenbeleid is nodig om een betere greep te krijgen de private markt.</p>
	<p>WOe3 De kwaliteit van de woonomgeving (wijk/ buurt) wordt verbeterd door te werken aan het straatbeeld, de aanwezigheid en toegankelijkheid van groen, voldoende en kwaliteitsvolle speel- en buurtvoorzieningen, verkeersleefbaarheid en veiligheid.</p>	<p>WOs3 Op de stedelijke woonmarkt wordt geen enkele bevolkingsgroep uitgesloten, noch geprivilegieerd, er is respect voor buurt- en woongebondenheid.</p>	<p>WOf3 In stadsbuurten is de woonomgeving (zowel het niet bebouwd gedeelte van het private perceel, de semipublieke en de openbare ruimte) multifunctioneel.</p>	<p>WOi3 In de stad zijn de instrumenten in het woonbeleid afgestemd op de regionale woningmarkt.</p>
		<p>WOs4 Een leefbare stad kent een sociale mix op wijk- (stadsdeel) en stadsniveau, in de stadsrand en het buitengebied.</p>	<p>WOf4 De bewoners en de beheerders van het woningpatrimonium gaan rationeel om met energie, water en grondstoffen in de woning.</p>	<p>WOi4 Een publieke toetsing van het woonbeleid op de rechtmatigheid (rechtsbedeling, rechtszekerheid) en het principe van behoorlijk bestuur (openbaarheid, verantwoording, tijdigheid) is gewenst.</p>
		<p>WOs5 De kwaliteit van ontmoetingsmogelijkheden in de buurt laat menselijk contact toe in al zijn diversiteit (zowel met bekenden als met vreemden).</p>	<p>WOf5 Inwoners worden gestimuleerd om in en rond hun woning milieuvriendelijk te handelen en hun woning energiezuinig in te richten.</p>	<p>WOi5 In de stad worden bewoners actief betrokken bij het woonbeleid.</p>

		<p>W0s6 In de stad zijn er bespeelbare en beleefbare straten en pleinen. Dit draagt bij tot ontmoeting, buurtbeleving, leefbaarheid en spel.</p>	<p>W0f6 Inwoners beschikken over voldoende kwaliteitsvol en toegankelijk groen binnen een aanvaardbare afstand van hun woning.</p> <p>W0f7 Bij de (her)inrichting van straten en woningen wordt er voorzien in ontmoetingsmogelijkheden tussen buurtbewoners, die de uitbouw van een lokaal sociaal weefsel bevorderen.</p>	
<p>Zich verplaatsen/mobiliteit</p>	<p>ZVe1 In de stad wordt in het algemeen de mobiliteitsvraag en in het bijzonder het autoverkeer beheerst door de (creatie van) nabijheid, dichtheid en verwevenheid van functies en activiteiten.</p> <p>ZVe2 De bereikbaarheid van knooppunten en poorten en van stadswijken die centrumfuncties vervullen, wordt op een selectieve manier gewaarborgd.</p>	<p>ZVs1 In de stad neemt de verkeersveiligheid toe, met bijzondere aandacht voor voetgangers en fietsers. Daarbij gaat de aandacht vooral naar preventie, verkeerseducatie, infrastructurele oplossingen en handhaving.</p> <p>ZVs2 Door een goede fysieke en mentale toegankelijkheid van vervoersmodi en infrastructuur kan iedereen zich vlot en zo zelfstandig mogelijk in de stad verplaatsen. Autonome mobiliteit wordt gegarandeerd door goede verbindingen tussen stedelijke ruimtes en voorzieningen via een fysiek weefsel (vb. speelweefsel)</p>	<p>ZVf1 Om geluidshinder, geurhinder, lichthinder en luchtverontreiniging (CO₂-uitstoot, fijn stof) in de stad te vermijden, wordt de omgeving zo optimaal mogelijk ingericht en wordt milieuvriendelijk transport aangemoedigd. Dit komt ook de gezondheid van de bewoners en stadsgebruikers ten goede.</p> <p>ZVf2 In woonbuurten worden omwille van gezondheidsproblemen geluidshinder en trillingen o.m. ten gevolge van verkeer en vervoer vermeden.</p>	<p>ZVi1 Een geïntegreerde aanpak rond mobiliteit (veiligheid, hinder, luchtverontreiniging toegankelijkheid, infrastructuur) wordt op wijk-, op stadsregionaal en op Gewestelijk niveau gehanteerd.</p> <p>ZVi2 In de stad worden alle actoren geïnformeerd en geresponsabiliseerd inzake verkeersleefbaarheid en verkeersveiligheid. Ieder moet hier zijn verantwoordelijkheid kennen en dragen.</p>

ZVe3 Aan de complexe vervoersvraag gedifferentieerd in tijd en ruimte wordt tegemoet gekomen door een efficiënte en evenwichtige inzet van vervoersmodi en infrastructuur.

ZVe4 Het openbaar vervoer in de stadsregio wordt uitgebouwd als een volwaardige vervoersmodus, met voldoende overstapfaciliteiten en een vlotte doorstroming. Er is voldoende aanbod in het weekend en 's avonds. De fiets- en voetgangersinfrastructuur wordt uitgebouwd met aandacht voor comfort, veiligheid en tijdswinst.

ZVe5 De stad streeft naar een efficiënt gebruik van parkeerruimte (o.a. geclusterd parkeren, parkeerruimte voor fietsers,...) afgestemd op het STOP-principe. Er wordt voorrang gegeven aan de parkeernoden van bewoners.

ZVe6 Aan bedrijven en handelszaken die in de stad gewenst zijn, is een goede en aangepaste distributie van goederen mogelijk.

ZVe7 De locatie van bedrijven binnen de stadsregio wordt afgestemd op een goede ontsluiting van het goederentransport.

ZVs3 In de stad is het openbaar vervoer voor iedereen betaalbaar.

ZVf3 In de stad wordt visuele hinder afkomstig van verkeer vermeden.

ZVf4 Om open en groene ruimten in de stad te sparen, worden zuinig ruimtegebruik en maximale bundeling van infrastructuren bevorderd.

ZVf5 Het STOP-principe wordt gehanteerd (Stappen, Trappen, Openbaar vervoer en Privé-vervoer). Het gebruik van milieuvriendelijke voertuigen (vb. elektrisch, gas, ...) wordt gepromoot.

ZVi3 De informatie- en communicatieverstrekking inzake mobiliteit (vb. veiligheidscampagnes, wegenwerkeninfo, fietsroutekaarten, parkeergeleidingssystemen, sensibilisatie, etc.) is in de stadsregio goed uitgebouwd.

ZVi4 In de stad is er een zo groot mogelijke participatie op maat van alle gebruikers aan de besluitvorming inzake mobiliteit.

	ZVe8 In de stad is er voldoende aandacht voor alternatieven (vb. gebruik ICT en variabilisering tijdsvensters, telewerken, autodelen, carpoolen, ...) om de vervoerstromen in de stadsregio onder controle te houden.			
Zorg en opvang	<p>ZOe1 Iedereen kan een beroep doen op een zorg/opvang die afgestemd is op zijn behoeften (zorg en opvang op maat) en die indien wenselijk zo veel als mogelijk aansluiten op de (vertrouwde) leefomgeving.</p> <p>ZOe2 Personen die potentieel zelfredzaam zijn, kunnen aanspraak maken op ondersteuning om zelfstandig te wonen en te leven. Daarbij worden de woning en de woonomgeving aangepast aan de noden van de bewoners.</p> <p>ZOe3 Mantelzorgers krijgen voldoende actieve ondersteuning.</p>	<p>ZOs1 Het zorg- en opvangsysteem in de stad is voldoende aangepast aan de diversiteit in de stad.</p> <p>ZOs2 Alle kwetsbare en kansarme mensen kunnen (zelf) beschikken over een geïndividualiseerd menswaardig inkomen of een uitkering.</p> <p>ZOs3 De zorg en de (collectieve) voorzieningen in de stad zijn toegankelijk (mentaal en fysiek) en makkelijk bereikbaar. Deze zijn ook ingebed in de stad en het stadsleven.</p>	<p>ZOf1 Gezondheids- en welzijnsdiensten in de stad hebben aandacht voor milieuzorg.</p> <p>ZOf2 De openbare ruimte in de omgeving van de voorzieningen en instellingen wordt aangepast aan de noden van de gebruikers.</p> <p>ZOf3 Zorginstellingen investeren in groen met het oog op de positieve effecten die groen in de omgeving heeft op de fysieke en mentale gezondheid van hun bewoners.</p>	<p>ZOi1 Op basis van een actieve dialoog met de zorgverstrekker(s) kunnen inwoners op een relatief eenvoudige manier hun eigen zorg zelf regelen en organiseren.</p> <p>ZOi2 Tussen de verschillende welzijns- en gezondheidsactoren en de andere betrokken actoren uit basisinstuties (politie, onderwijs, tewerkstelling, huisvesting,...) is er een goede samenwerking en afstemming. Alle actoren nemen optimaal hun verantwoordelijkheid op.</p> <p>ZOi3 In de stad is er een kwaliteitsvolle informatie- en communicatiestrategie zodat inwoners op de hoogte zijn van het aanbod en vlot hun weg vinden naar de gezondheids- en welzijnzorg.</p>

	<p>ZOe4 In het stedelijk gebied is de gezondheids- en welzijnszorg uitgebouwd op alle niveaus/echelons. Basiszorg, crisisopvang en geprofessionaliseerde zorg worden op elkaar afgestemd, bv. door duidelijke zorgtrajecten.</p>	<p>ZOs4 De zorg en opvang in de stad zijn voor iedereen financieel haalbaar, mede door een laagdrempelig eerstelijnsaanbod.</p> <p>ZOs5 In de stad zorgen een sterk sociaal weefsel in het algemeen en persoonlijke netwerken in het bijzonder ervoor dat mensen indien gewenst zoveel als mogelijk in de vertrouwde omgeving verzorgd of opgevangen kunnen worden.</p> <p>ZOs6 In de stad is er een toegankelijk en voldoende aanbod van kinderopvang voor alle bevolkingsgroepen.</p>		
--	--	---	--	--

BIJLAGE: DE INVALSHOEK KAN VERSCHILLEN

INLEIDING

Er zijn verschillende invalshoeken mogelijk om het vrij abstracte begrip 'leefbare en duurzame stad' stap voor stap te operationaliseren in een reeks (sub)intenties, (sub)criteria, (sub)doelstellingen, etc. In deze bijlage wordt een overzicht gegeven van enkele invalshoeken die het onderzoeksteam heeft onderzocht alvorens de keuze te maken voor een visiematrix op basis van activiteiten en duurzaamheidsprincipes. Het streven naar compleetheid stond bij de operationalisatie centraal, niet de uitwerking van een causaal model.

HOEVEEL VISIES?

Eén van de mogelijke pistes was om per doelgroep, per categorie of per perspectief, etc. een visie te ontwikkelen. Meer concreet betekent dit dat personen die een zelfde perspectief delen of deel uit maken van eenzelfde belangengroep, samen een visie zouden ontwerpen.

Bij de 'Value Tree Analysis'¹¹ gaat men op deze manier te werk en bouwt men eerst op een participatieve manier aan waardenbomen (i.e. visies) per perspectief en combineert men nadien alle waardenbomen tot één grote waardenboom. Consensus dient dus bereikt te worden nadat de bomen apart zijn ontwikkeld.

Het ontwerpen van meerdere bomen/visies, één per perspectief of per belangengroep, lijkt o.i. slechts zinvol wanneer het gaat om een duidelijk afgelijnde materie (in tegenstelling tot de leefbaarheid en duurzaamheid van Vlaamse steden) en de perspectieven of belangengroepen beperkt zijn in aantal en goed zijn afgebakend (vb. probleem rond de aanleg van een industrieterrein: milieuperspectief versus socio-economisch perspectief). Kortom, in het kader van het project 'stadsmonitor' was het meer zinvol om één visie te ontwerpen en de verschillende perspectieven en belangen tijdens het ontwikkelingsproces in deze visie te integreren (op basis van consensus).

VIJF INVALSHOEKEN

Rekening houdend met het feit dat aan de visie-elementen indicatoren dienen te worden gekoppeld, bestaan er nog vrij veel verschillende invalshoeken om het begrip 'leefbare en duurzame Vlaamse stad' te ontrafelen. Het onderzoeksteam onderzocht volgende potentiële indelingen:

(1) Op basis van actoren, stakeholders en doelgroepen

Actoren moeten worden gezien als de spelers in het spel. Het spel is bijvoorbeeld het proces rond een bepaald initiatief of beleidsproces. Actoren kunnen dan individuen, organisaties, instituten, netwerken, etc. zijn, die een zekere mate van autonomie bezitten en die in een welbepaald proces, een welbepaalde positie innemen (op grond van het belang bij de zaak) en een bepaalde rol spelen¹².

---

¹¹ Zie onder meer: O. Renn, T. Webler, et. al., (1993), "Public participation in decision making: a three-step procedure", In: *Policy Sciences*, n° 26, p. 189-214, Kluwer Academic Publ.

¹² Zie: <http://www.uia.ac.be/u/bockstal/iwb/einddocument/bijlage1.doc>

Zowel stakeholders als doelgroepen zijn dus steeds actoren. Stakeholders kunnen worden omschreven als mensen en/of groepen die een belang ('stake') hebben bij één of andere initiatief (vb. actie, beleid, etc), die er een invloed op kunnen uitoefenen of die er de invloed van ondergaan¹³. Zij kunnen bijvoorbeeld zichzelf, een bepaalde groep, de natuur, de toekomstige generaties, etc.

vertegenwoordigen. De stakeholders kunnen verschillende rollen op zich nemen en één rol kan ook door verschillende stakeholders worden gedeeld. Een doelgroep echter is een groep waarop een initiatief is gericht.

Voorbeelden:

In de Balanced Scorecards (2001)¹⁴ worden vaak doelgroepen opgesomd: bvb. jeugd, senioren, bejaarden en gehandicapten. Per doelgroep kunnen vervolgens kritische succesfactoren en de doelstellingen worden bepaald. Niet onbelangrijk is dat doelgroepen worden afgebakend omdat men (al dan niet expliciet) één of meerdere (algemene) doelstellingen nastreeft. Scheidslijnen tussen de invalshoeken zijn dus moeilijk te trekken (zie verder).

In de beleidsbrief '*Binnenlandse Aangelegenheden & Stedenbeleid: beleidsprioriteiten 2001-2002*' van minister Van Grembergen wordt onder meer gesteld dat men zich op enkele groepen van zowel huidige als potentiële bewoners moet richten om de stadsvlucht tegen te gaan (i.c. doelstelling). Deze groepen zijn jongeren die door de stad zijn aangetrokken, maar na hun studies of bij het vooruitzicht op kinderen de stad verlaten; kinderen die - bij gebrek aan leefkwaliteit - voor hun ouders dikwijls de oorzaak zijn om ook weer de stad te verlaten; kansarmen (problematiek segregatie en verdringing); midden en hogere inkomensgroepen; en actieve senioren.

Net zoals bij de waardenboomanalyse (zie boven), lijkt deze invalshoek vooral zinvol wanneer het aantal actoren, stakeholders en/of doelgroepen is beperkt en het thema duidelijk is afgelijnd. Het leek ons daarom niet nuttig in het kader van het project 'stadsmonitor' de visie volgens deze invalshoek te ontwikkelen.

(2) Op basis van principes of pijlers (kapitaalsvormen, dimensies, sferen, facetten, etc.)

Aan de hand van een paar voorbeelden trachten we hier een beeld te geven van een invalshoek die vaak wordt gebruikt om doelstellingen en/of indicatoren in te delen of om de leefomgeving te bepalen. Let wel, we willen hier niet alle indelingen die vertrekken van een viertal grote principes, pijlers of dimensies, etc. over één kam scheren. Wel trachten we onder meer duidelijk te maken dat steeds min of meer dezelfde pijlers terugkomen, zijnde (1) een economische pijler, (2) een sociale pijler, (3) een fysiek-ecologische pijler en (4) een institutionele pijler.

Voorbeelden:

Het International Centre for Integrative Studies (ICIS) uit Maastricht hanteert een driehoeksmodel dat is gebaseerd op de noties van duurzame ontwikkeling (Rotman, J., 1998¹⁵ en Rotmans en Van Asselt, 2009¹⁶). We lichten dit denkkader hier uitgebreider toe omdat het meer dan de andere voorbeelden is uitgewerkt en

---

¹³ Onder meer naar Freeman, Edward, R., (1984), 'Strategic management: a stakeholder approach', Boston: Pitman Publishing Company.

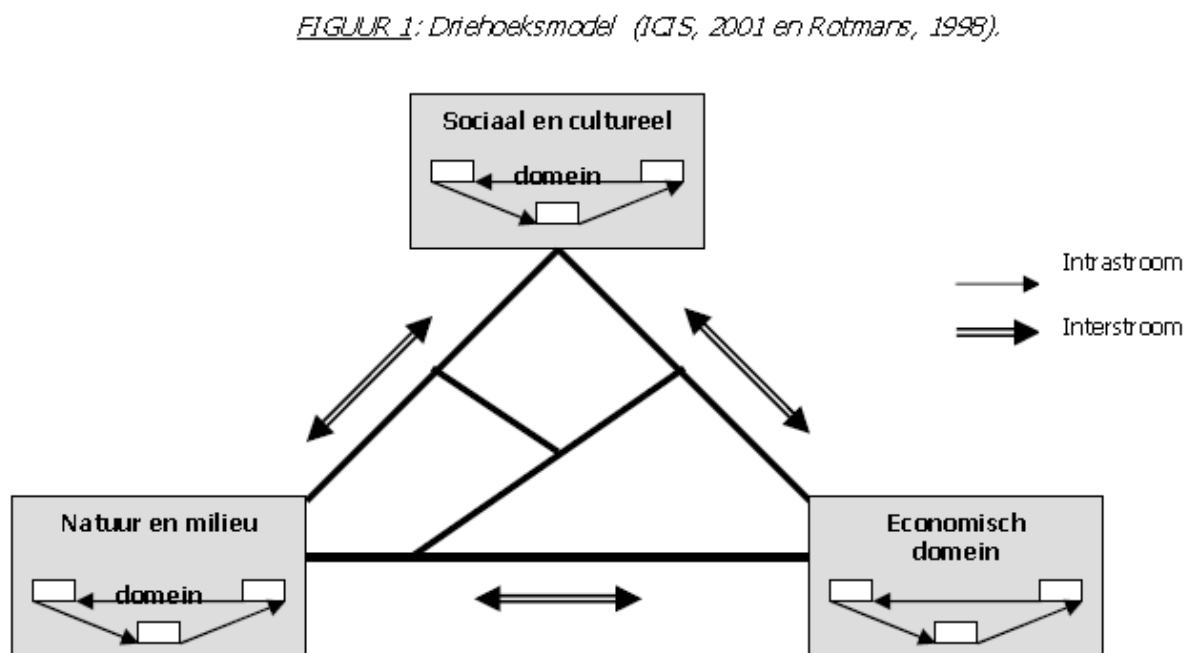
¹⁴ Vervaeke, T., Bruggeman, W. en Ooghe, H., (2001), "De Balanced Scorecard als meetinstrument voor doelgerichte sturing". In: *Overheid in Beweging*, aflevering 5, 15, okt. 2001.

¹⁵ Rotmans, J., (1998), "Geïntegreerd denken en handelen, een noodzakelijk goed", Maastricht: ICIS, 40 p.

¹⁶ Rotmans, J. en Van Asselt, M., (2000), "Towards an Integrated Approach for Sustainable City Planning", Maastricht: ICIS.

reeds is toegepast op een stad (i.c. Maastricht). Uitgangspunt is dat een omgeving bestaat uit een aantal voorraden: economische voorraden (vb. werkgelegenheid), sociaal-culturele voorraden (vb. bevolkingssamenstelling) en ecologische voorraden (vb. biodiversiteit, waterkwaliteit). Door menselijke activiteiten vindt uitwisseling plaats tussen deze voorraden, en verandert dus de samenstelling van deze voorraden wat betreft kwantiteit en kwaliteit. De waarde van een samenhangend stel voorraden kan worden uitgedrukt in kapitaal, onder te verdelen naar economisch, sociaal-cultureel en ecologisch kapitaal. Relaties tussen de verschillende voorraden worden stromen genoemd. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen intra- en interstromen. Intrastromen zijn stromen tussen voorraden die tot dezelfde kapitaalsvorm behoren en interstromen zijn stromen tussen de verschillende kapitaalsvormen (zie Fig. 1). Teneinde de dynamiek van een omgeving in kaart te brengen, dient systematisch de samenhang tussen korte en lange termijn ontwikkelingen te worden onderzocht. Waar voorraden de veranderingen op lange termijn (decennia) representeren, geven stromen de veranderingen op korte termijn (jaren) weer. Aan deze voorraden en stromen kunnen indicatoren worden gekoppeld.

FIGUUR 1: Driehoeksmodel (ICIS, 2001 en Rotmans, 1998).

TELOS, het Brabants Centrum voor Duurzaamheidsvraagstukken, gebruikte voor de concrete uitwerking van de Duurzaamheidsbalans van Noord-Brabant 2001 een quasi identieke indeling en methode¹⁷. Aan elke kapitaalsvorm worden voorraden gekoppeld en aan deze voorraden worden één of meerdere eisen (of doelstellingen) gekoppeld. Enkele indicatoren geven tenslotte aan in hoeverre aan een eis wordt voldaan.

¹⁷ TELOS, (2001), "De duurzaamheidsbalans van Noord-Brabant 2001", Tilburg: TELOS, juni 2001, 48 p.

Ook UN-CSD (Verenigde Naties - Commissie Duurzame Ontwikkeling) en het Duitse Wuppertalinstituut¹⁸ gebruiken een soortgelijke structuur om indicatoren in te delen. Wel wordt nog een belangrijke pijler toegevoegd, namelijk een institutionele. Op deze manier kan expliciet aandacht worden besteed aan participatie, gender, etc.

Het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu¹⁹ gaf in 1998 een voorzet voor de opmaak van een Leefomgevingsbalans. Drie perspectieven stonden daarin centraal: een ecologisch, economisch en een sociaal-psychologisch perspectief.

Deze invalshoek bewijst dus op verschillende niveaus zijn bruikbaarheid. Nieuwe keuzes dienen echter steeds te worden gemaakt om te bepalen hoe de visie na een eerste stap verder ontrafeld of vertakt dient te worden (op basis van beleidsdomeinen, doelstellingen, etc?). Met andere woorden, deze invalshoek wordt best gecombineerd met één of meerdere andere invalshoeken.

(3) Op basis van beleidsdomeinen (ook sectoren, departementen, etc)

Voor in beleidsplannen en -rapporten zien we dat men doelstellingen of indicatoren gaat indelen per geïnstitutionaliseerd beleidsdomein of per sector. Welke indeling men dan hanteert verschilt zowel tussen de steden als tussen de beleidsniveaus. Uiteraard zijn hier talloze voorbeelden voorhanden.

Deze invalshoek kan echter weinig als vernieuwend worden beschouwd (bovendien wordt integratie hierdoor weinig gestimuleerd). Wel is het een zeer herkenbare (en werkbare?) indeling.

(4) Op basis van algemene doelstellingen (o.b.v. beleidsnota's, onderzoek, etc.)

Een op het eerste zicht vrij evidente manier om een visie te ontrafelen en doelstellingen te bepalen inzake een leefbare en duurzame stad, is te vertrekken van enkele zeer algemene (strategische) doelstellingen.

Voorbeelden:

Het Nederlandse Grotestedenbeleid (GSB)²⁰ vertrekt van 9 doelstellingen en koppelt daaraan meerdere kernindicatoren.

1. Terugdringen werkloosheid en bevorderen arbeidsplaatsen	5. Verbeteren (fysieke) leefomgeving/leefbaarheid
2. Versterking economische concurrentiepositie van de stad	6. Vergroten bereikbaarheid economische activiteiten
3. Verbeteren aansluiting onderwijs en arbeidsmarkt	7. Versterken van de sociale infrastructuur in de stad
4. Versterken positie stedelijke woonmilieus op de regionale woningmarkt	8. Verbeteren veiligheid, tevens veiligheid op scholen
	9. Duurzaam herstel kwetsbare wijken

¹⁸ Spangenberg, J.H. en Bonniot, O., (1998), "Sustainability Indicators - A Compass on the Road Towards Sustainability", Wuppertal Paper, Nr. 91, Feb. 1998, 34 p.

¹⁹ RIVM, (1998), "Leefomgevingsbalans. Voorzet voor vorm en inhoud", Bilthoven: Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, 140 p.

²⁰ VROM raad, (2001), 'Grotestedenbeleid voortzetten en verbouwen'; Advies over grotestedenbeleid 31 oktober 2001, p.14. en ook Verweij, A.O., Goezinne, B., Dijkstra, A., (1995), 'Opmaat tot signalering: Instrumentontwikkeling voor de Monitor Grotestedenbeleid', Rotterdam: ISEO, 42 p.

Ook in twee projecten van het Centrum voor Duurzame Ontwikkeling (UGent) werd getracht op een participatieve manier duurzaamheidsindicatoren te ontwerpen met als ondergrond een boomstructuur gebaseerd op (algemene) doelstellingen: met name tijdens de ontwikkeling van duurzaamheidsindicatoren voor het Kustgebied²¹ en voor de Kortrijkse regio²².

Bij deze invalshoek is het echter niet evident om de eerste groep algemene of 'strategische' doelstellingen te bepalen. Eens deze bepaald is het relatief makkelijk om deze verder te vertalen en er uiteindelijk indicatoren aan te koppelen.

(5) Op basis van functies (al dan niet voorafgegaan door behoeften)

In veel beleidsteksten - en meer specifiek als ze van de hand zijn van ruimtelijke (structuur)planners - spreekt men over de vier hoofdfuncties van een stad²³: een woonfunctie, werkfunctie, recreatiefunctie en vervoersfunctie (verkeer, mobiliteit, verplaatsen, etc.). Andere functies worden soms her en der apart vermeld, zoals de winkelfunctie of commerciële functie (verkoop), de onderwijsfunctie (educatie), de ontmoetingsfunctie (smeltkroes van levensstijlen), de baliefunctie (kantoren, publieke voorzieningen, etc), de sociaal-culturele functie (vb. uitgaan), de pechstrookfunctie (stad als aantrekkingspool voor de minder begoeden en kansarmen), de milieu- en natuurfunctie, etc.

Voorbeelden:

Voor de selectie van de stedelijke gebieden in het kader van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen heeft de Vlaamse regering zich gebaseerd op een actualisering van de wetenschappelijke studie 'Hiërarchie van de stedelijke kernen in Vlaanderen' (1997), uitgevoerd door professor Van Hecke van de KULeuven. Voor het bepalen van het uitrustingsniveau van de steden en gemeenten werden acht functies onderzocht, met telkens een reeks indicatoren per functie: de medische functie en sociale functie (indicatoren: ziekenhuizen, medische centra, maatschappelijke dienstverlening, etc.), de culturele functie (indicatoren: academies, bioscopen, culturele centra, musea, etc.), sport, recreatie en horeca (indicatoren: sporthallen, zwembaden, hotels, restaurants, etc.), de onderwijsfunctie (indicatoren: middelbaar onderwijs, universitair onderwijs, niet-universitair hoger onderwijs en PMScentra), de verkeersfunctie (indicatoren: spoorweg- en buslijnen en hun frequentie), diensten met loketfunctie (indicatoren: RVA-kantoren, interim-kantoren, banken, etc.), overheidsfuncties (indicatoren: bestuurscentra, gerechtelijke centra, rijkswacht, etc.) en de detailhandelsfunctie (indicatoren: een dertigtal rubrieken van de kleinhandel, reisbureaus, markten). In een Finse studie van Antikainen en Vartiainen (1998)²⁴ zien we dat ook een onderscheid kan worden gemaakt van functies per schaal. Vier schalen werden in deze studie naar voor geschoven: (1) lokaal niveau: dit slaat in hoofdzaak op de woon- en leefomgeving van de stedelingen (quality of life indicatoren), (2) regionaal niveau: hier worden de centrumfuncties die de stad vervult belicht, (3) nationaal niveau: de plaats van de stad wordt bekeken in het nationaal stedelijk systeem, en (4) globaal niveau: hier wordt de stad in een internationaal stedelijk systeem geplaatst.

---

²¹ Paredis, E. en Block, T., (2001), "Op weg naar duurzaamheidsindicatoren voor het kustgebied. Eindrapport", i.o.v. het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Afdeling Waterwegen Kust, Brussel: TERRA -CZM (in print).

²² Maes, T., Kerkhove, G. en Van Assche, J., (2003), "Een duurzaamheidsmeter voor de Regio Kortrijk", in opdracht van de Intercommunale Leiedal, UGent: CDO.

²³ Le Corbusier zag reeds in 1933 deze vier termen als 'de' functies van de stad.

²⁴ Antikainen, J. en Vartiainen, P., (1998), "Framing the Urban Network in Finland - The Urban Network Study", Helsinki: Ministerie binnenlandse zaken.

VERWEVENHEID & ONZUIVERHEID

Zoals blijkt uit de voorbeelden, worden in de praktijk deze 5 invalshoeken zelden zuiver of onvermengd toegepast. Het is immers moeilijk om een duidelijke scheidslijn te trekken tussen de vijf invalshoeken. Zo leunt bijvoorbeeld een stakeholders- of doelgroepenbenadering fel aan bij een doelstellingenbenadering, kunnen we een grote overlap vaststellen tussen een indeling op basis van functies en een indeling op basis van beleidsdomeinen, komen sommige afbakeningen van dimensies in de buurt van een afbakening op basis van algemene beleidsdomeinen, etc. Het spreekt dan ook voor zich dat deze invalshoeken konden worden gecombineerd. Zo kan men bijvoorbeeld strategische doelstellingen formuleren en vervolgens doelgroepen per doelstelling afbakenen. Of kan men de 4 pijlers verweven met de functies/beleidsdomeinen in/van de stad. Het is op basis van deze laatste combinatie van invalshoeken dat de onderzoekers hebben beslist een visiematrix op te bouwen.